

Barnett, Clive ve Low, Murray (2004). *Spaces of Democracy: Geographical Perspectives on Citizenship, Participation and Representation*. Sage: Londra. 253 sayfa.

Semra Akay¹

Makale Türü
Eser İncelemesi

Başvuru Tarihi
30.07.2021

Kabul Tarihi
25.10.2021

DOI

En basit anlamda demokrasi, sıradan insanların yönetimde bir şekilde güç sahibi olmasıdır. Günümüzde demokrasi, artık evrensel bir boyut kazanmış olup dünyanın farklı ülkelerinde hem ideal olarak hem de uygulamada demokrasinin gerçekleştiğine şahit olmaktayız. *Spaces of Democracy: Geographical Perspectives on Citizenship, Participation and Representation (Demokrasinin Mekânları: Vatandaşlık, Katılım ve Temsiliyet Üzerine Coğrafi Bakış Açıları)* adlı bu kitap “demokrasi teori ve pratikte nasıl anlaşılabilir?” sorusuna cevap aramaktadır. Beşeri coğrafyanın önde gelen bilim insanları bu önemli soruya çeşitli coğrafi bakış açıları getirir. Barnett ve Low, kitabın amacını beşeri coğrafyanın demokratikleşme ve demokrasi konusundaki rolünün çok az olmasına bağlayıp dolayısıyla bu eksikliği gidermek için hem teorik hem de ampirik çalışmalar açısından beşeri coğrafyanın ilgisini normatif siyaset teorisine çekmek olduğunu belirtirler. Gerçekten de her ne kadar beşeri coğrafya çalışmaları dünyadaki eşitliksizlikler ve adaletsizliklere demokratik normların etkisiyle vurgu yapıyor olsa da beşeri coğrafyanın demokrasiye bir kavram olarak katkısı oldukça yetersizdir. Temel amacı bu eksikliği doldurmak olan bu kitap, küreselleşme, ulus ötesi milliyetçilik, temsiliyet, kamusal alan gibi temel kavramları derinlemesine inceler.

İlk bölümde, Barnett ve Low, kitabın teorik çerçevesini oluştururlar. Barnett ve Low *kimlerin* demokrasiye katılacağı, bu katılımın *nasıl* düzenleneceği ve demokratik gözetim altında *hangi*

¹ Semra Akay, Öğretim Görevlisi Dr., Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, semraakay@gantep.edu.tr <https://orcid.org/0000-0001-9688-8275>

eylemlerin gerçekleştireceğinin günümüz modern dünyasında büyüyen bir problem haline geldiğini belirtirler. Bu problemleri coğrafi bir bakış açısı ile ele almanın gerekliliğine dikkat çekerler. Coğrafi araştırma ve demokratik teorinin neden ayrıştıklarını üç temel neden üzerinde incelerler. İlki, coğrafyanın devleti ele alma biçiminin liberalizmin devleti ele alma biçimi ile örtüşmemesi ve buna bağlı olarak liberalizmin beşeri coğrafyada sorunlu bir yer işgal etmesidir. İkincisi, siyasal teori ve beşeri coğrafyada coğrafi tasavvur etmenin farklılaşmasıdır. Son olarak, siyasal teorinin üzerinde durduğu “evrensel” kavramının coğrafyada nasıl anlaşılacağına dair ortaya çıkan problemlerdir. Sonuç olarak, siyasal teoriye konu olan siyaset, adalet, vatandaş(lık) ve seçimler gibi terimler coğrafyacılar tarafından farklı algılanmaktadır.

Barnett ve Low’un temel argümanı, farklı demokratikleşme biçimlerini düşünmenin mümkün olduğudur. Siyasal teorici William Connolly’nin (1991) demokrasinin “esasen tartışmalı bir kavram” olduğu tezine katılan Barnett and Low, demokrasinin dağılımı ve yayılmasını “aile benzerleri” (family resemblances) olarak nitelerler. Demokrasiyi çoğu zaman yerel özelliklerin, başka yerlerdeki demokratik pratiklerin benimsenmesi ve yeni tür demokrasilerin icat edilebileceği bir kombinasyon olarak nitelerler. Demokrasi her ne kadar gittikçe daha kurumsal bir hüviyete bürünse de bu sürecin esasında demokrasinin melezleşmesi olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünürler. Dolayısıyla da demokrasiyi evrensel ilkelere indirgemezler; aksine geliştirilen pratikler ve normların yeni bağlamlara uygularken coğrafi bir bakış açısının gerekliliğine dikkat çekerler. Sonuç olarak demokrasiye evrensel olarak yaklaşmanın yeniden düşünülmesi konusunda ısrarcı olan Barnett ve Low demokrasiyi “kesin olmadan belirleyici olan ve bu nedenle tartışmaya ve revizyona açık olan siyasi bir form” olarak kabul ederler (s. 16). Barnett ve Low’un demokrasiyi esnek bir şekilde tanımlamaları oldukça önemli bir katkıdır. Çünkü evrensellik arayışı çoğu zaman Batı ile özdeşleştirilmekte ve Batı’nın normları evrenselmiş gibi lanse edilmektedir. Oysaki Batı dışındaki coğrafyalar öyle veya böyle bir şekilde demokrasilere sahiptir ve bu coğrafyaların kendi konjonktürlerine göre anlaşılması gerekmektedir. Bu yüzden, Barnett ve Low’un teorik katkısı farklı coğrafyaların uyguladıkları demokrasiyi kendi konjonktürü içerisinde anlamamızı sağlamaktadır. Kitaptaki diğer 11 bölüm, demokrasinin *kime, nasıl ve ne* olduğu üzerine farklı bakış açıları sunarlar. Kitap, “Seçimler, Oy verme ve Temsilîyet”, “Demokrasi, Vatandaşlık ve Ölçek” ve “Demokratik Mekânlar Oluşturma” başlıklarından oluşan üç ana kısma ayrılır.

“Seçimler, Oy verme ve Temsilîyet” başlıklı ilk kısım, demokrasi ve seçimler arasındaki ilişkiye eleştirel bir bakış açısı sunar ve 3 bölümden oluşur. John O Loughlin, 1990’lardan beri küresel demokratikleşmenin trendini araştırır. Demokrasinin küresel anlamda üç dalga halinde gerçekleştiğini belirten Loughlin, birinci ve ikinci dalga demokrasinin sırasıyla 19. yy ve Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra mekânsal olarak Batı’da gerçekleştiğini belirtir. Loughlin’in asıl ilgisini çeken dönem ise 1990’larda Sovyet Sosyalist Rusya’nın dağılması ile başlayan Üçüncü

Dalga demokrasi dönemidir. Üçüncü dönem demokrasinin makro bölgesel karakterli olduğunu iddia eden Loughlin, bu dönemin nedenlerini sorgular. “Demokrasi küreselleşmenin bir sonucu mu?”, “Küreselleşme, ülkeleri demokratik açıdan aynılaştırıyor mu?”, “Demokrasi ile uluslararası yardım arasında ilişki var mıdır?” ve “Demokrasi ile Soğuk Savaş arasındaki ilişki nedir?” (s. 24-25) gibi sorulara cevap arayan Loughlin sadece küresel trendlere bakan siyaset bilimcilerin aksine yerel koşulların da demokrasinin yayılması üzerindeki etkilerini sorgular. Bu açıdan Loughlin yerelliğin demokrasinin şekillenmesindeki önemini hatırlatır.

Ron Johnston ve Charles Pattie oy verenlerin niteliğini coğrafi bir bakış açısıyla irdelerken seçim çalışmalarına eleştirel bir bakış açısı sunarlar. Coğrafyanın oy verme üzerindeki önemine vurgu yapan Johnston ve Pattie, seçim coğrafyasına yeni bir model önerirler. Siyasal partilerin ve diğer önemli aktörlerin oy verenleri nasıl manipüle ettiklerinin yöntemlerini sorgularken, coğrafyanın önemine dikkat çekerler. Sonuç olarak Johnston ve Pattie, coğrafyanın hem seçimin yapılma sürecinde hem de sonucunda etkili olduğunu iddia ederler. Benzer şekilde, Richard L. Morrill Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD) temsiliyet, hukuk ve yeniden bölgelere ayırma arasındaki ilişkiyi ele alıp temsiliyet kavramına alternatif bir bakış açısı sunar. ABD’de temsiliyetin kalitesi ve demokratik kurumların anlamlılığına eleştirel bir şekilde yaklaşan Morrill, ABD’de ırksal ve dilsel anlamda temsiliyet sorunu olduğuna vurgu yapar. 2000 yılında ABD’de gerçekleştirilen başkanlık seçimlerini de tartışmaya açan Morrill, bu seçimler ile seçimsel taraflılık, gücün dağılımındaki eşitsizlik, seçim kampanyalarının finans sisteminin yozlaştırılması ve seçime hile karıştırma arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarır. Aslında Morrill 2000 yılı başkanlık seçiminden yola çıkarak seçimler ve meşrutiyet arasındaki ilişkiyi yeniden düşünmemizi sağlar.

Yine 3 bölümden oluşan ikinci kısım, demokrasinin farklı mekânlarını sorgulayıp, mekânın karmaşıklığı ve demokratik siyasi yapıların ölçekleri hakkında ciddi bir şekilde fikir yormamızı sağlar. Sallie Marston ve Katharyne Mitchell, farklı mekân ve zamanlarda oluşan “vatandaşlık oluşumlarını” ele alıp, devletin vatandaşlık ile olan ilişkisini, kapitalist kalkınmanın biçimi ve mantığı ile açıklamaya çalışırlar. Vatandaşlığın durağan ve gittikçe evrimleşen bir kavram olmadığını savunurlar ve onlara göre vatandaşlık statik ve doğrusal olmayan siyasi, kültürel, ekonomik ve hukuki bir yapıdır. Vatandaşlık oluşumuna bu açıdan bakan Marston ve Mitchell iki örnek olayla bunu pekiştirmeye çalışırlar. İki 19. yy ABD’sinde “beyaz şehirli kadınlar hareketi” ve ikincisi 20. yy Hong Kong “ulus ötesi göçmenlerin hareketi”. Farklı zaman ve mekânlarda ortaya çıkan bu iki hareket ile vatandaşlık oluşumunda devletin etkisi ve etkilenmesi gibi ikircikli durumu ortaya koyarlar. Her iki durumda da devletin vatandaşlığın hak ve sorumlukları üzerinde önemli ölçüde etkisi vardı. Fakat bu, vatandaşlığın sadece devletin emirlerinin etkisi ile belirlenen bir statü olduğu anlamına gelmez. Tam aksine,

Marston ve Mitchell, vatandaşlığın ekonomik, kültürel ve sosyal süreçlere ve hareketlere göre biçimlenen, aktif olarak oluşturulmuş ve müzakere edilmiş bir statü olduğuna dikkat çekerler.

David Smith, liberal teorilere eleştirel bir şekilde yaklaşım mülteci ve sığınmacıların vatandaşlık haklarını ele alır. Smith, ünlü düşünür Robert Nett'in (1971: 216) 1971'de kaleme aldığı makalesinde, serbest dolaşımı, "hazır olmadığımız kazanılmış bir hak" olarak iddia ettiği argümanının günümüzdeki karşılığını sorgular. Sığınmacı (asylum seeker) ve mülteci (refugee) gibi statülerin 11 Eylül (2001) sonrası İngiltere'sinde nasıl karşılandığını tahkik eder. Bunu yaparken de coğrafyanın etik ile yakın zamanda olan ilişkisinden yola çıkıp serbest dolaşımın ahlaki ve felsefi durumunu irdeler. Netice itibarıyla, Smith, Robert Nett'in tezinin günümüzde hala geçerli olduğunu iddia edip, bu durumun demokratik katılım ve diğer ayrıcalıkların sınırlarını savunan sözde liberal demokrasilerin özüne aykırı olduğunu savunur. Bu açıdan Smith, liberal demokrasilerin sığınmacı ve mülteciler üzerinden yaşadığı krizi ortaya çıkarır.

Murray Low ise kentler ve demokrasi arasındaki çetrefilli ilişkiyi "ölçek" ve "yönetişim" kavramlarıyla ele alır. Low, kentlerin düşünülen aksine demokrasi için iyi bir model olmadığına ve dolayısıyla bu yaygın görüşün tehlikelerine işaret eder. Kentler demokratik uygulama türlerini mümkün kıldıklarına dair atfedilen önem ve jeo-tarihsel olarak kendi hükümetlerine olanak sağladıklarından dolayı – şehir devleti gibi-kentler demokrasinin merkezi olarak düşünülürler. Bu düşüncenin aksine Low, kentsel siyasal mekânın karmaşıklığının altını çizerek, farklı mekânsal ölçeklerdeki yönetim örgütlerinin düzenlenmesi ve kentlerdeki farklı aktörlerin yönetimdeki güçlerinin dağılımı gibi konularda, daha açık ve üretken bir bakış açısı sunar. Demokrasinin de tıpkı kentler gibi karmaşık bir yapıya sahip olduğunu öne süren Low, demokrasinin her zaman her yerde geçerli bir plan olmadığını savunur. Bu anlamda demokrasi kavramını yeniden tanımlar ve halkın iktidarla nasıl bir iletişimde olduğu, ona nasıl karşı çıkabildiği ve iktidarı nasıl hesap verilebilir hale getirdiği sürecini düşünmemiz gerektiğini hatırlatır. Sonuç olarak Low, demokrasiyi belli bir mekâna (kentler) hapsetmekten ziyade demokrasinin mekânsal olarak karışık ve sosyal olan uygulamalar olduğunu ve bunun etkisiyle de kurumlar ve iletişim biçimlerini sürekli değiştiren bir form olduğunu iddia eder. Demokrasi ve kent arasındaki karmaşık ilişki, hala bile çok fazla kuramlaştırılmamıştır. Bu nedenle Low'un daha az araştırılmış olan bu konuya katkısı yadsınamaz ve daha sonraki literatüre de oldukça katkısı olmuştur (bkz. Barnett, 2014; Featherstone, 2008).

Son kısım olan "Demokratik Mekânlar Oluşturma" 5 bölümden oluşur. Bu kısımdaki bölümler gayri-resmî siyaset türlerinden yola çıkarak demokrasi ve demokratikleşmenin nasıl çeşitli olduğunu gösterir. Lynn Staeheli ve Don Mitchell, siyaset ile kamusal ve özel mekânlar arasındaki ilişkiyi ele alırlar. Onlara göre, kamu ve mahremiyet arasındaki sınırın belirlenmesi ve tanımı, demokratik eylem ve siyasetin farklı potansiyelleri için hayati bir öneme sahiptir. Kamusal ve özel mekân arasındaki ayrımın kapitalist Batı devletlerinde, özellikle de ABD'de

bir paradoks haline geldiğini ikna edici bir biçimde savunurlar. Örneğin kamusal alanlar temalaştırılmış parklar ve alışveriş merkezleri ile özel mekânlara dönüşürken, benzer biçimde 11 Eylül sonrası ABD’inde özel alan, kamunun ciddi bir gözetim ve denetimi altına girmiş olabilmekte. Bu anlamda, Staeheli ve Mitchell, “kamusallık ve mahremiyeti demokrasi ve adaleti sağlamlaştıran yol olarak nasıl düşünebiliriz?” (s. 156) sorusuna mekânı algılama biçimlerinin çeşitliliğine dikkat çekerek yanıtlar bulmaya çalışırlar. Mekânı soyut düşünmeden çıkarıp farklı insanlar için farklı konularda farklı içerikler alabilen çok değerlikli bir biçimde düşünmenin gerekliliğine dikkat çekerler. Bundan yola çıkarak Staeheli ve Mitchell, demokrasi ve adaletin bir şekilde mahremiyeti gerekli kıldığı gibi, aynı zamanda, görünür ve kolektif olmayı da gerektirdiklerine hükmederler. Bu anlamda Staeheli ve Mitchell klasik kamusal alan kavramına (bknz. Habermas, 1974; Rawls, 1997) bir eleştiri getirip, kamusallık ve mahremiyet üzerine farklı açılardan bakabilmeyi sağlar. Gareth A. Jones, demokrasi ve vatandaşlığın karmaşık bir jeopolitik önerdiğini Latin Amerika örneği ile ele alır. Demokratik potansiyeli genişletmenin yollarını arayan Jones, kimlik kavramı üzerinden giderek kurumsal perspektifin ötesinde siyasetin çoklu mekânı olduğunun düşünülmesi gerektiğine inanır. Bir yandan kentlerdeki kamusal mekânların kamusallığını sorgularken, diğer yandan da, kentlerin vatandaşlığın değişik biçimlerine ev sahibi yaptığını öne sürer. Sonuç itibarıyla Jones, kentlerdeki ekonomik anlamda parçalanmış alanlara (korunmalı siteler veya gettolar) bakarak vatandaşlığın da aslında ayırıcı (disjunctive) bir özellik taşıdığını belirtir.

Clive Barnett demokrasinin anlamı ve pratiklerini oluşturmada medya ve iletişimin rolünü ortaya çıkarmak için bir yandan kamusal alanın önemine dikkat çeker, diğer yandan da, medya, iletişim ve temsiliyeti kavramsallaştırmanın yollarını arar. Habermas’ın bilinen kamusal alan (the public sphere) tezine eleştirel bir şekilde yaklaşan Barnett, kamusal alanı halkla iletişimin kurumsallaşmış süreçlerinin bir serisi olarak düşünmemiz gerektiğini savunur. Güney Afrika’da medya ve demokrasi ilişkisini incelerken demokratik bir kamusal alanın inşasında medyanın merkezleşmesi gerektiğini öne sürer. Bu bağlamda, Barnett, eleştirel bir coğrafi bakışın gerekliliğine dikkat çeker. Kamusal alanı kavramsallaştırırken de medya ve iletişimin güçlü veya zayıf bir kamu ortaya çıkarabilecek kapasitede olduğu gerçekliğinin göz önünde bulundurulması gerektiğine inanır. Sophie Watson ise, demokraside sosyal sermayenin inşası konusunu ele alıp, demokrasinin farklı biçimlerdeki mümkünlüğüne dikkat çeker. Robert Putnam’ın 1993 yılında kaleme aldığı “Demokrasiyi Çalıştırmak” kitabındaki fikirlerinin kültürel coğrafyada kullanılması gerektiğini savunur. Putnam’ın tezine coğrafi bir bakış açısı kazandıran Watson, demokratik kültürlerin geçici, değişken ve yerel koşullardan etkilenen farklı mekânsal biçimlerde gerçekleştiğine inanır. Watson’ın “Üçüncü Yaşın Üniversitesi” (üniversitelerde yaşlılara eğitim veren birlikler), “gençlik dansı ve çılgın kültürler” ile “kadın yardımı” örnekleri oldukça ilgi çekicidir. Bu örnekler ile, mekânın, açık ve bilindik olan siyasi birleşmeler kadar önemli olan yeni demokratik kültürlerin ortaya çıkarmasındaki çeşitliliğine, dinamikliğine ve geçiciliğine dikkat çeker. Sonuç olarak Watson,

genellikle çok fark edilmeyen yeni bağlantı ve politika biçimlerin demokratik kamusal alanın inşasındaki gerekliliğini vurgular.

Son olarak, mobilizasyonun mekânlarını konu alan Bryon Miller, sosyal hareketler, küreselleşme ve yerellik arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarır. Küreselleşmenin ulus ötesi sosyal hareketler üzerindeki izlerini arayan Miller, küreselleşmenin mekânsal organizasyon ve düzeni inşa etmedeki rolünü yadsımaz. Ancak Miller, ulus ötesi hareketlerin izini aynı zamanda yerelleşmede de arar. Miller'e göre, ulus ötesi mobilizasyonlar maddi ve kültürel adaletin soyut biçimleri ile biçimlendiği gibi, aslında, gerçek mekânlarda (lived spaces) yaşayanlar, onların kimlikleri ve özel durumları arasındaki diyalektik ilişki de bu hareketler için hayati bir önem taşır. Sonuç olarak Miller, ulus ötesi hareketlerin yerel kökenlerini açığa çıkarıp küreselleşme ve yerelleşme üzerinde tekrar düşünmemizi sağlar.

Teorik ve ampirik anlamda oldukça zengin olan bu kitap devlet, demokrasi, vatandaşlık gibi kavramları mekan üzerinden kavramsallaştırır. Her ne kadar teorik anlamda kitap biraz dağınık görünse de siyaset, adalet, vatandaşlık ve seçimler gibi kavramlara coğrafi araştırmalarda farklı bakış açıları getirmesi bakımından önemlidir. Diğer bir deyişle, coğrafyacıların bir konsept olarak üzerinde pek kafa yormadıkları demokrasi gibi bir kavramın bu denli disiplinler arası perspektiflerle coğrafyada incelenme çabası takdire değerdir. Özellikle demokrasi ve demokratik rejimlerin küresel bir erozyona uğradığı 21. yy dünyasında, serbest dolaşımın hala "hak edilmiş ama alışık olmadığımız bir hak" olduğu, küresel protestoların silsile bir şekilde hem Küresel Kuzey hem de Küresel Güney'e yayıldığı, neo-faşist ve muhafazakâr ideolojilerin kamusal alanda gittikçe artan etkisinin olduğu bir dönemde, yerel ve küresel arasındaki ilişkiyi farklı coğrafi perspektifler getiren bu kitabın önemi daha da anlaşılır hale gelir. *Demokrasinin Mekânları: Vatandaşlık, Katılım ve Temsiliyet Üzerine Coğrafi Bakış Açılırları*, beşeri coğrafya, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler ile siyasi sosyoloji gibi alanlarda gerek lisans gerekse lisansüstü eğitim gören öğrencilerin istifade edebileceği bir kitaptır.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazar Çıkar Çatışması Beyanı	Eser incelemesine konu olan eser ve yazarı ile incelemeye yazar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar Katkı Oranı Beyanı	Eser incelemesinin tümü tarafımda hazırlanmıştır.
Etik Kurul Onay Belgesi	Eser incelemesi sürecinde yazarın, bilimsel etikle örtüşmeyen herhangi bir eylemi söz konusu değildir.

Kaynakça

- Barnett, C. (2014). What do cities have to do with democracy?. *International Journal of Urban and Regional Research*, 38(5), 1625-1643.
- Connolly, W. E. (1991). Democracy and territoriality. *Millennium*, 20(3), 463-484.
- Featherstone, D. (2008). *Resistance, space and political identities: The Making of Counter-global Networks* (Vol. 103). New York: John Wiley & Sons.
- Habermas, J. (1974). The public sphere: An encyclopedia article (1964). *New German Critique*, (3), 49-55.
- Nett, R. (1971). The civil right we are not ready for: the right of free movement of people on the face of the earth. *Ethics*, 81(3), 212-227.
- Putnam, R. (1993). The prosperous community: Social capital and public life. *The American Prospect*, 13 (Spring), Vol. 4. Available online: <http://www.prospect.org/print/vol/13> (accessed 7 December 2020).
- Rawls, J. (1997). The idea of public reason revisited. *The University of Chicago Law Review*, 64(3), 765-807.

